

Д. М. Тюріна,
к. пед. н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Національний університет цивільного захисту України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-5849>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.22.265

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

D. Tiurina,
PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management, National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF GENDER POLICY IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION

У статті наведено розв'язання актуальної наукової проблеми щодо розвитку державної гендерної політики в Україні в умовах євроінтеграції. Встановлено, що євроінтеграція вимагає від України впровадження сучасних підходів до забезпечення гендерної рівності, що спонукає до активної адаптації законодавства та інституційних механізмів до європейських стандартів. Зазначено, що соціальні зміни, такі як вихід жінок на ринок праці, урбанізація, розвиток жіночого руху, значною мірою актуалізують дослідження гендерної політики, сприяючи її розвитку в напрямку рівності прав і можливостей.

Вказано, що Україна досягла певного прогресу у формуванні нормативної та правової бази гендерної політики, однак залишається чимало викликів, зокрема дискримінація на робочому місці, гендерні стереотипи та низький рівень представництва жінок у владі. Визначено також роль міжнародних організацій, таких як ООН Жінки та Рада Європи, які сприяють розробці стратегічних напрямів гендерної політики та підтримують її впровадження в Україні.

Проаналізовано сучасний стан гендерної політики в Україні, її ключові досягнення та недоліки, серед яких недостатня ефективність механізмів імплементації законодавчих ініціатив і обмежене фінансування. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення механізмів контролю за дотриманням гендерної рівності, забезпечення рівних умов праці для жінок і чоловіків, а також подолання стереотипів, що впливають на соціальний статус жінок. Запропоновано стратегічні напрями розвитку гендерної політики, що охоплюють інституційні зміни, освітні програми, соціальні ініціативи та адаптацію європейських практик.

Формування комплексного механізму гендерної політики, на думку авторів, має ґрунтуватися на інтеграції різних рівнів — законодавчого, інституційного та соціального. Підкреслено, що досягнення гендерної рівності є одним із пріоритетних завдань євроінтеграційного процесу України, а комплексний підхід до гендерної політики сприятиме суспільному розвитку та забезпеченню прав людини на всіх рівнях.

The article presents a solution to the current scientific issue concerning the development of state gender policy in Ukraine within the framework of European integration. It has been established that European integration requires Ukraine to implement modern approaches to ensure gender equality, prompting active adaptation of legislation and institutional mechanisms to European standards. It is noted that social changes, such as the entry of women into the labor market, urbanization, and the development of the women's movement, have significantly increased the relevance of gender policy research, promoting its development towards equality of rights and opportunities.

It is indicated that Ukraine has made some progress in forming a regulatory and legal framework for gender policy; however, numerous challenges remain, particularly workplace discrimination, gender stereotypes, and the low level of female representation in government. The role of international organizations, such as UN Women and the Council of Europe, in supporting the development and implementation of strategic directions for gender policy in Ukraine has also been identified.

The current state of gender policy in Ukraine, along with its key achievements and shortcomings, has been analyzed, with particular emphasis on the insufficient effectiveness of implementation mechanisms for legislative initiatives and limited funding. The necessity for further improvement in mechanisms to monitor compliance

with gender equality, to ensure equal working conditions for women and men, and to overcome stereotypes affecting women's social status is substantiated. Strategic directions for gender policy development have been proposed, including institutional changes, educational programs, social initiatives, and the adaptation of European practices.

The formation of a comprehensive mechanism for gender policy, according to the authors, should be based on the integration of legislative, institutional, and social levels. It is emphasized that achieving gender equality is one of the priority tasks of Ukraine's European integration process, and a comprehensive approach to gender policy will promote social development and the protection of human rights at all levels.

*Ключові слова: гендерна політика, гендерна рівність, євроінтеграція.
Key words: gender policy, gender equality, European integration.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Останніми роками в Україні активно впроваджується державна політика, орієнтована на досягнення гендерної рівності та реалізацію прав жінок і чоловіків. Нині цей термін охоплює як політичні, так і культурні аспекти, а також інші важливі складові суспільного життя. Соціальні зміни, такі як активний вихід жінок на ринок праці, урбанізація та розвиток жіночого руху, посилили інтерес до дослідження гендерної політики в різних сферах. Науковці обговорюють різноманітні аспекти соціального становища жінок — від традиційних, як-от освіта й домашня праця, до нових, раніше менш досліджуваних, таких як оплачувана зайнятість і фертильність. Умови євроінтеграції вимагають від України впровадження сучасних підходів та адаптації до європейських стандартів гендерної рівності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Формування державної гендерної політики в Україні в контексті євроінтеграції досліджується багатьма науковцями та експертами в галузі соціальних наук, права, гендерних досліджень і публічного управління. Так: Тамара Мельник досліджує питання гендерної рівності, прав жінок і політичної участі жінок в Україні, зокрема в аспекті європейської інтеграції та вимог до адаптації гендерної політики відповідно до європейських стандартів. Оксана Кісь вивчає гендерну історію та культурні аспекти гендерних відносин в Україні. Її дослідження зосереджуються на соціальних змінах та впливі історичних і культурних особливостей на становище жінок у сучасному українському суспільстві. Наталія Шулґа вивчає гендерні аспекти соціальної політики, особливо в контексті суспільних змін і процесів інтеграції з Європейським Союзом.

Крім того, міжнародні організації, такі як ООН Жінки, Рада Європи, Європейська комісія, активно публікують аналітичні матеріали й звіти щодо гендерної політики в Україні, які також використовуються в дослідженнях для розробки стратегічних напрямів у сфері гендерної рівності. Дослідження показали, що вчені та експерти роблять вагомий внесок у формування розуміння та розробку механізмів гендерної політики, яка

враховує як національні реалії, так і європейські стандарти. Однак незважаючи на це, досі в Україні не вироблено ефективного, комплексного, цілісного комплексного механізму формування державної гендерної політики в умовах євроінтеграції України.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану та перспектив розвитку гендерної політики в умовах євроінтеграції України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Гендерна політика є важливою складовою суспільного розвитку, яка сприяє рівноправному доступу жінок і чоловіків до всіх сфер життя. У сучасних умовах євроінтеграції України, питання гендерної рівності набувають нового значення, адже на державу покладаються зобов'язання щодо дотримання європейських стандартів. Це стимулює зміни як на законодавчому, так і на інституційному рівнях, однак залишається чимало викликів, що уповільнюють прогрес. Україна протягом останніх десятиліть здійснила низку кроків для зміцнення правової бази гендерної рівності. До ключових документів належать Конституція України, яка закріплює рівність прав жінок і чоловіків, Закон "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків", а також інші нормативні акти, що сприяють боротьбі з дискримінацією. Крім того, Україна ратифікувала низку міжнародних документів, таких як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW).

На інституційному рівні важливу роль відіграють спеціалізовані органи, зокрема Міністерство соціальної політики України, яке відповідає за реалізацію гендерної політики, та урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Однак, незважаючи на існування законодавчої бази, механізми імплементації гендерної політики потребують удосконалення. Наприклад, відсутність ефективного контролю за дотриманням законів та недостатнє фінансування обмежують впровадження багатьох важливих ініціатив.

За останні роки Україна досягла певного прогресу у сфері гендерної рівності. Розроблено та прийнято декілька державних програм, спрямованих на забезпечення рівноправ'я, зокрема у сфері зайнятості, охорони

здоров'я та освіти. Проте виклики залишаються значними, і основними з них є:

1. Низький рівень представництва жінок у владі: Жінки залишаються недостатньо представленими у державних органах влади. За статистикою, частка жінок серед народних депутатів України, керівників міністерств та державних агентств залишається низькою, що створює бар'єри для повноцінного врахування гендерної перспективи у політиці та законодавстві.

2. Дискримінація на робочому місці: Багато жінок стикаються з дискримінацією при прийомі на роботу, зокрема, через вагітність або догляд за дітьми. Жінки також часто отримують меншу оплату праці у порівнянні з чоловіками за ту ж роботу, що порушує принцип рівності можливостей.

3. Гендерні стереотипи: Суспільні стереотипи щодо ролі жінок і чоловіків є одним з ключових бар'єрів для впровадження гендерної рівності. Жінки досі сприймаються як основні доглядальниці за дітьми та домогосподарки, що впливає на їх професійні можливості та особистісний розвиток.

Євроінтеграційний процес України вимагає виконання певних міжнародних зобов'язань, серед яких забезпечення гендерної рівності є одним із ключових. Підписана Угода про асоціацію з Європейським Союзом передбачає адаптацію українського законодавства до стандартів ЄС, зокрема в питаннях гендерної політики.

Європейський Союз має розвинену правову базу щодо захисту гендерної рівності, яка включає директиви та регламенти, обов'язкові для виконання країнами-членами та асоційованими державами. Однією з таких директив є Директива Ради ЄС 2006/54/ЄС від 05.07.2006 про рівність можливостей і рівне ставлення до чоловіків і жінок у сфері праці, яка вимагає забезпечення рівної оплати за рівноцінну працю та недискримінаційних умов праці.

Україна зобов'язана імплементувати ці норми у національне законодавство, що потребує внесення змін до Трудового кодексу, Закону "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" та інших нормативних актів. Це дозволить забезпечити кращий захист жінок на робочому місці, а також покращити умови для їхньої участі в ринку праці на рівних умовах з чоловіками.

Євроінтеграція стимулює впровадження в Україні нових стандартів гендерної рівності, що позитивно впливає на загальний рівень гендерної політики. Зокрема, Європейський Союз надає фінансову та експертну підтримку різноманітним ініціативам, спрямованим на боротьбу з гендерною дискримінацією та посилення прав жінок. У рамках співпраці з ЄС проводяться проекти, спрямовані на підвищення рівня обізнаності громадян щодо гендерної рівності та просування рівності у сферах освіти, зайнятості, соціальної підтримки.

Євроінтеграція також сприяє розширенню можливостей для жінок у бізнесі та підприємстві. За підтримки ЄС в Україні створюються програми мікрофінансування та підтримки жінок-підприємниць, що дає жінкам більше можливостей для реалізації свого потенціалу у бізнес-середовищі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Загалом, гендерна політика в Україні перебуває на шляху до вдосконалення завдяки активним зусиллям уряду, громадських організацій та підтримці з боку Європейського Союзу. Євроінтеграція створює додаткові можливості для розвитку гендерної рівності, водночас ставлячи перед Україною конкретні вимоги щодо імплементації європейських стандартів. Проте існує значний обсяг роботи у подоланні гендерних стереотипів, дискримінації на робочому місці та забезпеченні більшого представництва жінок у владі.

Для досягнення відчутного прогресу Україні необхідно продовжувати адаптацію законодавства до вимог ЄС, забезпечувати ефективну роботу інституцій, відповідальних за реалізацію гендерної політики, а також активно боротися з суспільними стереотипами, що перешкоджають повній реалізації гендерної рівності.

Стратегічними напрямками формування гендерної політики в Україні є інституційні зміни (запровадження нових державних органів або модернізація існуючих, які займаються питаннями гендерної рівності, посилення повноважень комітетів і відділів у сфері гендерної політики та створення спеціалізованих центрів підтримки гендерної рівності); освітні програми та підвищення обізнаності: (включення гендерної тематики в навчальні програми шкіл, університетів та підвищення обізнаності громадян через інформаційні кампанії. Європейський досвід показує, що освітні проекти є важливим кроком для зміни свідомості населення щодо гендерних стереотипів).

Інструменти та механізми реалізації гендерної політики: законодавчі інструменти (розробка нових законів або внесення змін до існуючих для забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя); соціальні програми підтримки (розробка програм для підтримки жінок у бізнесі, працевлаштуванні, забезпеченні соціальних гарантій. Європейські країни активно підтримують соціальні ініціативи, спрямовані на гендерну рівність); системи моніторингу та оцінювання (створення механізмів оцінки впроваджених реформ, що допоможе адаптувати гендерну політику до поточних викликів та досягти ефективності заходів).

Адаптація європейського досвіду (застосування європейських практик гендерної рівності та прикладів успішних ініціатив з країн ЄС. Приділити увагу таким напрямкам, як інклюзія, соціальна справедливість і запобігання дискримінації); зміцнення партнерських відносин (співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, Рада Європи, і залучення їх ресурсів для реалізації гендерних проектів); формування суспільного діалогу (залучення громадських організацій, експертів, активістів, які можуть підтримувати ідеї гендерної рівності, підвищувати суспільну обізнаність та сприяти зміні суспільних уявлень) підвищить ефективність гендерної політики в Україні.

Формування комплексного механізму гендерної політики має охоплювати різні рівні — законодавчий, інституційний, соціальний. Умови євроінтеграції сприяють прискоренню цього процесу.

Розвиток комплексної стратегії вимагає систематичного підходу і глибокої інтеграції гендерної політики у всі сфери державного управління.

Література:

1. Левченко К., Жуковська Г. Інституціональний механізм реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: актуальний стан, проблеми, перспективи розвитку. Публічне право. 2018. № 3 (31). С. 196—203. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/31/23.pdf>.

2. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. Київ: "Хай-Тек Прес", 2018. 560 с.

3. Кисильова О. Інституційні механізми забезпечення гендерної рівності в Україні в контексті європейської інтеграції. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9933>.

4. Заключні зауваження Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок за результатами розгляду восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. 2017. URL: <https://kgsi.org.ua/publications/komitet-z-likvidacii-diskriminacii-schodo-zhinok-zaklyuchni-zauvazhennya-do-vosmoi>.

5. Жуковська Г. Г., Левченко К. Б., Остапенко О. О., Сулова О. І. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг.ред Левченко К.Б. Київ, 2020. 186 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/02.2021/genderna-polityka.pdf>

6. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок від 5 червня 2003 року № 946-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/946-15#Text>.

7. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та операційний план заходів на 2022—2024 роки з її реалізації. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>.

8. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

9. Cislaghi B, Heise L Theory and practice of social norms interventions: eight common pitfalls. Globalization and Health. 2018. Yvolume 14. Article number: 83. URL:<https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-018-0398-x>.

10. Кисильова К. В. Проблематика гендерних стереотипів сучасного суспільства: питання теорії і практики. Наукові записки. Серія: право. 2023. Випуск 14. С. 238—243. DOI: 10.36550/2522-9230-2023-14-238-243.

11. Інклюзивні інститути забезпечення розвитку економіки України: колективна монографія. Київ: НАН України; ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", 2023. 360 с.

References:

1. Levchenko, K. (2018), "The institutional mechanism for implementing the state policy of ensuring equal rights

and opportunities for women and men: current state, problems, development prospects", Public law, vol. 3 (31), pp.196—203.

2. Gricaj, I. O. (2018), *Mehanizm zabezpechennya principu gendernoyi rivnosti: teoriya ta praktika: monografiya* [The mechanism for ensuring the principle of gender equality: theory and practice: monograph], Haj-Tek Pres, Kyiv, Ukraine.

3. Kiselova, O. (2006). "Institutional mechanisms for ensuring gender equality in Ukraine in the context of European integration", *Zhinki v politici: mizhnarodnij dosvid dlya Ukrayini: zbirnik naukovih statej*, pp. 144-145, available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9933> (Accessed 4 Oct 2024).

4. UN (2017), "Final remarks of the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women based on the results of consideration of the eighth periodic report of Ukraine on the implementation of the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women", [Online], available at: <https://kgsi.org.ua/publications/komitet-z-likvidacii-diskriminacii-schodo-zhinok-zaklyuchni-zauvazhennya-do-vosmoi> (Accessed 4 Oct 2024).

5. Zhukovska, G. G., Levchenko, K. B., Ostapenko, O. O. and Suslova, O. I. (2020), *Genderna politika v normativno-pravovih dokumentah. Chastina 1.* [Gender policy in normative and legal documents. Part 1.], Kyiv, Ukraine, available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/02.2021/genderna-polityka.pdf> (Accessed 4 Oct 2024).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "Law of Ukraine on the ratification of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/946-15#Text> (Accessed 4 Oct 2024).

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Decree "Strategy for the Implementation of Gender Equality in Education until 2030 and the Operational Plan of Measures for 2022-2024 for its Implementation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text> (Accessed 4 Oct 2024).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005), The Law of Ukraine "On ensuring equal rights and opportunities for women and men", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (Accessed 4 Oct 2024).

9. Cislaghi, B. and Heise, L. (2018), "Theory and practice of social norms interventions: eight common pitfalls", *Globalization and Health*, vol. 14, Article number 83, available at: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-018-0398-x> (Accessed 4 Oct 2024).

10. Kisilova, K. V. (2023), "Issues of gender stereotypes in modern society: issues of theory and practice", *Naukovi zapiski. Seriya: pravo*, vol.14, pp. 238—243.

11. Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, (2023), *Inklyuzivni instytuty zabezpechennya rozvytku ekonomiky Ukrainy: kolektyvna monografiia* [Inclusive institutions for ensuring the development of the economy of Ukraine: a collective monograph], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2024 р.